

משא"כ בבית ראשון שהי' ירמיה' נביא מנהיג הדור והוא הי' עצור בחצר המטרה כלוא ולא יצא עד שנכבשה העיר, א"כ גם הוא הי' בצרה ע"כ גם הוא שכח.

הנה בשיעורא דיומא למדנו בחולין פא"ט [מ"ו ע"א] הנהי פולמסא דאתי לפומבדיתא, ערקו רבה ורב יוסף, פגע בהו ר"ז א"ל ערוקאי כזית שאמרו במקום מרה, והוא תמוה מה ענין זה למה שהם ערוקאי — אבל ראיתי מעשה ונזכרתי הלכה, כי שמעתי פה רבים אומרים כי בהיות ק"ק פראג במצור זה כמו לפני ס' שנים רצה הגאון מהר"י חזקאל ז"ל א) לצאת חוצה ולא הניחוהו מנהיגי העיר, והנה מה שרצה הוא לצאת חוצה, מובן הוא כי אין לעמוד במקום סכנה שלא ינוכה לו מזכיותיו לכל הפחות — והם לגרמיהו עבדו שלא הניחוהו כי רצו שיהי' מגינם אצלם, וכן ראוי למנהיגם של ישראל למסור נפשו ולהשליכו מנגד עבור עמו ולא להניחם בסכנה ולצאת להמלט על נפשו לחור.

אמנם כן ראיתי רבים חולקים כי בהיות ק"ק מענץ במצור לפני איזה שנים שלחו את גאונם הגאון מהר"י חיים הרש"ל ב) לפ"פ וכן עשו אנשי ק"ק קאבלענץ לרבים מהר"י סקינד גונדרש ז"ל ג) שמת אח"כ בפ"פ, וכשבא פ"פ במצור שלחו מורי הגאון בעל הפלאה ז"ל לק"ק העניא כי למה יהי' להם למשא כבד בעת צרותם, והלא גם במקום שהוא שם יתפלל עליהם ויגן ויושיע בכל האפשרי ומה להם אם גם הוא יצטער. עוד זאת יש בזה סגולה, כי בטלטול גדול העיר ינוצח השונא ע"ד הרמז ויהי' בנסוע הארון שהוא הת"ח [כיומא ע"ב ע"ב] עי"ז קומה ה' ויפוצו אויביו וינסו משנאיך מפניך, וא"כ העולה מזה כי יש כאן מחלוקת בין הנהגת מנהיגי ק"ק פראג להנהגת הקהילות הגדולים האלו אשר זכרתי.

ואחר העיון נראה כי מדרשים חלוקים הם, דאחז"ל פ"ק דברכות [ה' ע"ב] דא"ל ר"א לר"י הב לי ירך יהיב לי ידי ואוקמי, ומקשה הש"ס ולוקמא איהו לנפשי, ומשני אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, מזה נראה עצה טובה לשלוח הגדול חוצה שלא יהי' גם הוא חבוש עמהם בסכנה, ואז יהי' תפילתו עליהם יותר נשמעת מאשר תהי' אם נוגע גם לעצמו ומה"ד מתוך גם עליו — ומזה נ"ל מ"ש רמב"ן [במדבר ט"ז—א'] על עדת קרח מה ראו עתה על ככה, וכי שהם היו שונאי משה בחשאי מעולם, אך להיות כל ישראל אוהביו מי יעצור כח לדבר דבר ולא יסקלוהו, אך עתה במרגלים הי' ישראל מרננים אחרי משה לאמור, כי לא מסר נפשו בתפילתו להצילם לגמרי רק להאריך אף עד שבמדבר הזה יתמו, ולא למחול לגמרי, ובראותם כי העם נוטה קצת מאהבת משה התחילו לגלות תרמית לבם אשר מאז — והנה יתחמץ לבב אנוש באמת על מרע"ה, מדוע ככה עשה ולא

א) הוא הגאון בעל נודע ביהודא ז"ל.

ב) הוא הגאון מו"ה נח חיים צבי ז"ל בעל "עצי ארזים", "עצי אלמוגים", "מעין החכמה" שנתקבל אח"כ לאבד"ק אה"ו, ובדח"ס (דף שעה"טור א') נמצא הספדו של מרן ז"ל, עליו.

ג) נתקבל שם בשנת תקכ"ג.

התפלל על ההצלה גמורה ושיכנסו לארץ. אבל הוא הדבר אשר דברנו כי בגזירת כניסה לא"י כבר ה' מה"ד מתוח על מרע"ה מאז דברו שלח נא ביד תשלח [שמות ד'—י"ג ורש"י שם] ומשום כן ה"ל חבוש ואינו מתיר עצמו מבית האסורים, אבל להתפלל עליהם שלא ימותו מיד ויארץ להם עד שיהי' כל א' בן ס' שנים יבוא בכלח עלי קבר, זה הוא דבר שלא ה' נוגע למרע"ה כלל משום כן הועילה תפילתו, נמצא מכאן כדעת חכמי מנהיגי קהלות הנ"ל.

אמנם גם מנהיגי ק"ק פראג יש להם על מה שיסמוכו דכתיב [בראשית כ"א—י"ז] גבי ישמעאל כי שמע אלקים אל קול הנער באשר היא שם, ופירש"י עפ"י מדרש, דאע"ג דגם הגר התפללה מ"מ לא שמע אלא לקול הנער, משום דאינו דומה תפילת אחרים בעד החולה לתפילת החולה בעד עצמו שהיא עושה רושם יותר למעלה, נמצא לפ"ז יותר הגון שישאר המגין עם עמו ויהי' גם הוא עמם בצרה ותהי' תפילתו יותר מקובלת.

ונבוא אל המאמר שהתחלנו בו, בהקדים כי דעת רשב"א וסיעתו כי טרפת הכבד אינו מפאת עצמה כ"א משום הגנה על המרה שלא תשתפך בגוף, והנה כל גגע ומחלה יכולה בשם מרה, כי פ"ג חלאים תלוי' במרה [ב"ק צ"ב ע"ב] ואפי' מכת חרב כתי' [שמאל ב', ב'—כ"ו] הלנצח תאכל חרב וכו' כי מרה תהי' באחרונה, והשתא נבוא אל המכוון בעזה"י, דרבה ור"י ברחו מפני הפולמסא ועזבו בני העיר בסכנה ומלטו להציל נפשם, וא"ל ר"ז צרוקאי לא יכין לעשות כן כי כזית שאמרו במקום מרה, ר"ל כזית הכבד שיגן צריך שיהי' במקום המרה והצרה, ושם יגן ולא שיברח אל מקום חיותו, ומסיק הש"ס על זה רב אדא בר אהבה אמר לא כי אלא כזית שאמרו במקום חיותא, ר"ל שלא ישאר המגין עמם במקום מרה שלהם, אלא ינוס למקום חיותא שלא יהי' הוא חבוש ומשם יזרח אורו ולישרים להאיר לארץ ולדירים א).

ואם כי להכריע אינני כדאי, מ"מ לא באתי אלא להשוות המחלוקת ולשום שלום בעולם ובין התלמידים דלא פליגי כלל ש"ס דילן בברכות עם המדרש דמייתי רש"י בחומש, רק אקדים במ"ש אצלינו במקום אחר על משחז"ל [שבת קי"ט ע"ב] כל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו, מ"ט יש בזה, והענין כך דאחז"ל [עי' ברכות י"ב ע"ב ל"ב ע"א] המתפלל על חברו צריך שיחלה עצמו עליו שנאמר ויחל משה, ונראה לי הענין דעפ"י השכל לא יובן, איך יועיל תפילת זה על חברו כי בהקב"ה לא שייך ח"ו פיתוי דברים לישא פני איש זה עבור זה, אבל הענין הואיל וכל ישראל נפש אחד נמצא גם חליו של זה כואב לזה והוא כאלו פיו של אדם מתפלל שירפא לו מכאב אצבעו, והיינו צריך שיחלה עצמו, שיראה כאלו הוא עצמו חולה עליו ועי"ז יקובל תפילתו כאלו מתפלל על עצמו, וידוע נמי משאחז"ל [ב"ב קט"ז ע"א] והובא בש"ע [י"ד סי' של"ה] מי שיש לו